

Komentáře

Projev o stavu Unie (SOTEU)

Kateřina Davidová, Vít Havelka, Jana Juzová, Christian Kvorning Lassen, Danielle Piatkiewicz, Zuzana Stuchlíková

Obsah:

Christian Kvorning Lassen: Obecný dojem – vizionářský projev, který naráží na politickou realitu	2
Christian Kvorning Lassen: Silnější Evropská zdravotnická unie je zásadní.....	2
Christian Kvorning Lassen: Migrace – Ambiciózní cíle a jejich velmi pochybná proveditelnost	2
Danielle Piatkiewicz: Multilateralismus – Výzva k evropské vedoucí roli v globálních záležitostech	3
Kateřina Davidová: EU představila vyšší klimatický cíl navzdory pandemii	3
Jana Juzová: Evropská sousedství – plytká ujištění, ekonomika na prvním místě.....	4
Zuzana Stuchlíková: Next Generation EU, právní stát a Konference o budoucnosti Evropy	4
Vít Havelka: EU a VB bojují o to, kdo bude viníkem za krach jednání o brexitu	5

Christian Kvorning Lassen: Obecný dojem – vizionářský projev, který naráží na politickou realitu

Předsdkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová přednesla dnes dopoledne projev, který se dá označit za rétoricky povedený a obsahující jasnou vizi pro Evropu. Přiznala, že EU je v současném stavu zranitelná, ale zároveň zdůraznila její obrovskou sílu, pokud zůstane jednotná ve své rozmanitosti a postavená na respektu k evropským hodnotám. V projevu byly také zmíněny další věci: priority boje s klimatickou změnou a proces digitalizace, které budou výrazně podpořeny z evropského rozpočtu; světová pandemie koronaviru, která obnovila debatu o evropské autonomii a sdílených kompetencích; migrace by se měla řešit především z udržitelného hlediska a humánně; a Evropa by se měla rychle stát silnějším geopolitickým celkem, který bude ve světě prosazovat věci jako základní lidská práva a evropské hodnoty. V poslední části svého projevu zmínila také vnitřní vztah k těmto otázkám včetně právního státu, které jsou ohroženy nacionalistickými a populistickými vládami v Polsku a Maďarsku.

Ačkoliv byl projev vizionářský, bohužel neodhalil příliš informací o konkrétním směru, kterým se chce Evropská komise vydat. Chybělo například rozřešení zásadních rozporů mezi třemi hlavními evropskými institucemi – Radou, Parlamentem a Komisí. Rada bude pravděpodobně nadále blokovat jakýkoliv ambicióznější program ve všech výše zmíněných oblastech. Projev předsdkyně tak nijak neposílil například pozici Evropského parlamentu a není zcela jasné, jak chce von der Leyenová dosáhnout svých priorit.

Především je důležité zmínit, že Evropa se nachází v nejhlubší poválečné recesi, a pokud chce dosáhnout dlouhodobého oživení musí jednoznačně dosáhnout širokého konsenzu o své fiskální politice. Něco takového v současnosti neexistuje a je možné, že bude potřeba přijmout nová pravidla pro rozhodování, což je také něco, co bylo v proslovu pouze velmi vágně zmíněno. Dosáhnout klimatické agendy nebo digitalizace není možné opírat o nový evropský rozpočet nebo Zelenou dohodu, neboť tyto věci jsou v pokročilém stádiu dohody, nebo již byly schváleny. Je divné, že zrovna Fond obnovy by měl tyto priority financovat – státy je totiž budou chtít použít především ke své vlastní ekonomické obnově.

Proslov von der Leyenové určitě obsahoval důležité body a definoval v čem je Evropa silná, jakou má vizi a na jakých hodnotách stojí. Bohužel ale příliš nepomohl objasnit, jak

chce EK svým plánům dostat. Komise bude muset velmi těžce bojovat s členskými státy při prosazování své agendy. Alespoň předsdkyně velmi pohotově reagovala při následné diskuzi na poznámky krajní pravice a postavila se proti rostoucímu autoritářství v Evropě.

Christian Kvorning Lassen: Silnější Evropská zdravotnická unie je zásadní

Na rozdíl od vůdců některých národních států, poděkovala von der Leyenová zdravotnickému personálu za jejich práci při zvládnání koronavirové pandemie. V otázce konkrétních návrhů zdravotní agendy vyčnívaly především dva z nich: důležitost vytvořit silnější zdravotnickou unii pomocí posílení programu EU4Health tak, aby byl schopen reagovat na budoucí výzvy. Zároveň s tím byl přednesen návrh na vytvoření nové evropské agentury BARDA – Agentury pro pokročilý biomedicínský výzkum a vývoj.

Oba dva návrhy rozhodně mají své opodstatnění; členské státy selhaly v kontrole pandemie, ačkoliv byly včasné varovány evropskou agenturou ECDC. Zavadaly tím jednoznačně na myšlenky o posílení pravomocí EU v oblasti veřejného zdraví. BARDA zní také jako slušná investice do budoucna, především pokud člověk vezme v potaz nutnost budování vlastních evropských zdrojů na potírání pandemie. S měnícím se klimatem a biodiverzitou určitě bude těchto problémů přibývat.

Je však otázkou, zdali členské státy něco takového povolí – zdravotnictví je citlivá oblast a málokdo je ochoten podpořit zvětšení evropské rozpočtu v rámci této agendy. Jedná se ostatně o jednu z nejzásadnějších věcí, které v projevu chyběly – jak relativní slabost evropského parlamentu oproti Radě omezuje EU v dosahování mnohem ambicióznějších cílů.

Christian Kvorning Lassen: Migrace – Ambiciózní cíle a jejich velmi pochybná proveditelnost

Předsdkyně Evropské komise se poměrně odvážně postavila za dva důležité fakty týkající se migrace a Evropy. Zprvu zdůraznila, že migrace byla vždy součástí evropské historie a vepsala se do naší kultury a identity. Zadruhé Evropa má jednoznačnou morální a právní povinnost postavit se k migraci humánním způsobem tak, jak je to tradicí evropských hodnot. Zatřetí zmínila, že zachraňování životů na moři není nejlepší cesta kupředu.

Předsedkyně si tím zcela jistě vyslouží kritiku ze strany extrémistů a krajní pravice, kteří si svoji politickou existenci založili na dehumanizování migrantů tak, aby ospravedlnili zvěrstva, která jsou na nich páchaná. Právě proto je však velmi dobře, že von der Leyenová postavila humanistický přístup do centra snažení EU.

Na druhou stranu ale nekritizovala porušování evropského práva v táboře Moria na ostrově Lesbos a nevyužila šance, kterou jí, jako předsedkyni Evropské komise, evropské právo skýtá. Je ale pravdou, že tvrdší rétorika by také vyžadovala mnohem ambicióznější plány do budoucna – něco, co se v posledních letech vůbec nedělo.

V části jejího projevu, kde se zabývala Novým paktem o migraci naznačila, že dublinské nařízení bude zrušeno a bude nahrazeno společnou návratovou politikou a mechanismem zaručujícím vzájemnou solidaritu. Je určitě skvělé, že dochází k návrhům na harmonizaci migrační politiky, je však otázkou, zdali „nový mechanismus solidarity“ nenarazí na stejné kontroverze jako minulé pokusy. Člověk se musí ptát, zdali nejde pouze o další krok, jak zachovat současný status quo.

Danielle Piatkiewicz: Multilateralismus – Výzva k evropské vedoucí roli v globálních záležitostech

Projev předsedkyně Ursuly von der Leyenové byl jednoznačnou výzvou k větší aktivitě EU na globálním poli, ať už jde o oblasti energetiky nebo klimatických a ekonomických cílů. Především však předsedkyně zdůraznila nutnost evropského vedení v oblasti obnovy světové ekonomiky.

V proslovu byly zmíněny problémy, se kterými se potýkají dnešní demokracie a které jsou nadále posilovány pandemií. Von der Leyenová zde především varovala před vnějšími aktéry jako Čína nebo Rusko, které usilují o destabilizaci Evropské unie. Zmíněn byl třeba poslední summit EU-Čína, kde Evropa pokračovala ve vzájemném dialogu s Říší středu. Na druhou stranu ale varovala před tím, že Čína je pro Evropu ekonomickým konkurentem a systémovým rivalem. V případě Ruska byly zmíněny především jeho snahy o manipulaci se svobodnými volbami v evropském sousedství. Von der Leyenová v této souvislosti odsoudila vměšování do záležitostí Gruzie, Ukrajiny a Běloruska. Dle jejího názoru Rusko bude v této činnosti pokračovat, dokud se proti tomu Evropská unie

jasně nevymezí a nebude podporovat práva suverénních zemí ve svém okolí.

Toto je velmi důležité především z pohledu, „že náš globální systém se rozpadá a je paralyzovaný tím, jak se z něj postupně stahují hlavní hráči“. Evropa by se proto měla zasadit o obnovení a reformu multilaterálního systému v podobě WHO nebo WTO. S tím také souvisí její volání po obnovení silných transatlantických vazeb, které byly vždy založeny na sdílených hodnotách a představách o světě. Ať už dopadnou prezidentské volby v USA jakkoliv, je dle von der Leyenové nutné vytvořit novou transatlantickou agendu, která se bude zabývat obchodem, technologiemi a zdaněním.

Dle von der Leyenové má Evropská unie vizi, plán a investiční sílu. Jediné, co zbývá, je dát se do práce. Toto prohlášení v zásadě podtrhuje ambici EU stát se globálním leaderem, přičemž nástroje představené v projevu „O stavu Unie“ by jí k tomu měly dopomoci. Nyní tedy skutečně nezůstává nic jiného než tvrdě pracovat.

Kateřina Davidová: EU představila vyšší klimatický cíl navzdory pandemii

Z pohledu klimatické politiky byl letošní projev o stavu Unie obzvláště důležitý, jelikož zároveň ve stejnou dobu měla Evropská unie představit svůj aktualizovaný cíl pro snižování emisí skleníkových plynů do roku 2030 (jak je vyžadováno dle Pařížské dohody). Jak mnozí předpokládali, Ursula von der Leyenová oznámila, že by Unie měla zvýšit tento cíl ze současných 40 % na „alespoň 55 %“, v porovnání s emisemi v roce 1990.

Von der Leyenová přistoupila k tomuto potenciálně výbušnému tématu velice diplomatically, avšak rezolutně tak, aby návrh byl akceptovatelný pro všechny. Více ambiciózní členské státy mohou své emise snižovat ještě rychleji, zatímco zdráhající se státy střední a východní Evropy s jejich emisně náročnými regiony mohou počítat s dodatečnou finanční podporou na dekarbonizaci.

Ten nejzajímavější návrh, tedy návrh zavedení uhlíkového cla, byl posunut až na pozdější místo v projevu a bohužel nebyl podrobně rozpracován. Tento nástroj by mohl pomoci přesvědčit i ty nejvíce skeptické členské státy, jelikož má zajistit, že Evropa nesnižuje emise jen sama o sobě a že další velcí emitenti jako např. Čína či USA ji následují.

Více detailů ohledně toho, jak EU plánuje nového cíle minimálně 55% redukce emisí dosáhnout, se dozvíme zítra, kdy má Komise zveřejnit podrobné posouzení dopadů.

Jana Juzová: Evropská sousedství – plytká ujištění, ekonomika na prvním místě

Ursula von der Leyenová ve svém středečním projevu věnovala překvapivě málo prostoru regionům sousedícím s EU. Kromě vyzdvižení důležitosti vzájemné důvěry mezi EU a jejími nejbližšími sousedy, zmíněné ve vztahu k západnímu Balkánu, byla pozornost věnována především ekonomice. V části věnované zemím západního Balkánu, usilujícím o budoucí členství v EU, ocenila von der Leyenová „skutečně historické“ rozhodnutí o otevření přístupových vyjednávání s Albánií a Severní Makedonií, které Rada EU přijala v březnu. Ujistila také západobalkánské partnery, že „jsou součástí Evropy – a ne jen zastávkou na Hedvábné stezce.“ Následně zmínila také nadcházející představení balíčku pro ekonomickou obnovu, který bude zaměřený především na regionální investiční iniciativy. Když se však posunula dále k Východnímu partnerství a jižním sousedům EU, nabral její projev poněkud vágní tón. Zmíněna byla jen ekonomická pomoc oběma sousedstvím, která má za cíl oživit jejich ekonomiky a vytvořit nová pracovní místa. V projevu zcela chyběla jakákoli zmínka o podpoře demokracie a dobrého vládnutí nebo geopolitickém významu těchto partnerství, důležitým zvláště u Východního partnerství. Von der Leyenová následně uzavřela tuto část projevu obligatorní poznámkou o důležitosti partnerství mezi EU a Afrikou „při budování světa, ve kterém chceme žít.“ Nezmínila však například nic o tom, co v tomto ohledu přináší nová strategie pro Afriku, kterou její Komise nedávno představila.

Zuzana Stuchlíková: Next Generation EU, právní stát a Konference o budoucnosti Evropy

Konference o budoucnosti Evropy odstavena na vedlejší kolej

Konference o budoucnosti Evropy, ještě před rokem vlajkový projekt Komise Ursuly von der Leyenové (VDL), byla oficiálně odstraněna ze seznamu priorit. Ve svém projevu o stavu Unie se předsedkyně Evropské komise zmínila o původně velmi ambiciózním projektu pouze jednou, a to v souvislosti s posílením kompetencí politiky

EU v oblasti zdraví. Žádná zmínka o zapojení občanů do rozhodování o budoucím směřování EU, ani slovo o institucionálních reformách. Bez plné podpory předsedkyně Komise je nepravděpodobné, že projekt splní původní očekávání a sehraje významnou roli při utváření budoucnosti EU.

EU potvrzuje svou podporu multilateralismu

Předsedkyně von der Leyenová znovu potvrdila, že multilateralismus zůstává pro EU klíčovým principem mezinárodních vztahů a zdůraznila význam celosvětových organizací jako je OSN, WHO a WTO. Přiznala, že se v současné době nacházejí ve stavu paralýzy a urgentně potřebují reformy, vyzvala však ke „změnám podle plánu, nikoli destruktci“, čímž narážela na jednostranné kroky zejména Spojených států. EU by podle ní měla stát v čele debat o budoucí podobě Světové obchodní organizace a Světové zdravotnické organizace. Tato ambice je v souladu s dlouhodobými prioritami EU, avšak současná realita trojúhelníku USA – Čína – EU ukazuje, že schopnost Evropy vystupovat jako lídr se společností jiných globálních aktérů je stále omezená.

Právní stát – nic moc nového

Jako jedno z posledních témat SOTEU 2020 zdůraznila Ursula von der Leyenová důležitost vnitřní soudržnosti mezi členskými státy EU, která je postavena na vzájemné důvěře, založené na sdílených hodnotách a dodržování zásad právního státu. Podle očekávání hovořila o nadcházející první výroční zprávě EU o právním státu (která by měla být zveřejněna později během září), jako základ nového společného boje Evropské komise, Evropského parlamentu a členských států proti demokratickému úpadku a porušování základních evropských hodnot napříč EU. Reálná užitečnost takového nástroje už však byla dopředu zpochybňována mnoha komentátory, protože nepřináší mnoho nového, pokud jde o skutečně adresné řešení konkrétních problémů. VDL dále uvedla, že rozpočet Příští generace EU musí být „chráněn před jakýmkoli druhem podvodů, korupce a střetu zájmů“ - tématu předběžné podmíněnosti se však úplně vyhnula, což je jistě zklamáním pro všechny, kteří stále doufali, že efektivním nástrojem v boji za dodržování zásad právního státu by mohl být právě evropský rozpočet.

Next Generation EU a návrat jednotného trhu zpět na scénu

Velkou část prvního SOTEU zaměřila Ursula von der Leyenová na Plán obnovy a program Příští generace EU. Zdůraznila historickou jedinečnost dohody, již dosáhli lídři EU v červenci, ale zároveň ocenila boj Evropského parlamentu proti některým aspektům dohody – zejména

omezení finančních prostředků pro nové programy v oblasti zdraví.

Naopak se vcelku překvapivě zdržela jakýchkoli apelů na rychlé přijetí Plánu ze strany Evropského parlamentu. Zajímavý byl návrat důrazu na jednotný trh, který loni zcela vypadl z priorit nové Komise (byť se v ní samozřejmě objevovaly jeho aspekty) - ve svém dnešním projevu předsedkyně EK opakovaně zdůrazňovala, že cestou k ekonomické obnově je právě hladké fungování vnitřního trhu a pozornost by se proto měla upřít na odstranění stávajících překážek.

Vít Havelka: EU a VB bojují o to, kdo bude viníkem za krach jednání o brexitu

Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová věnovala část svého projevu o stavu Unie vyjednávání o brexitu. Prohlásila, že EU a Spojené království nepostupují dostatečně rychle vpřed a že šance na dohodu klesají každým dnem. Zmínila tak zjevný fakt, který je každému jasný a vlastně projev nedělá ničím zajímavý. Kromě toho však překvapila velmi důrazným odsouzením záměru Spojeného království nerespektovat části dohody o vystoupení. Von der Leyenová zcela správně uvedla, že takové kroky v budoucnu poškodí vzájemnou důvěru, protože EU a zbytek světa se zkrátka nebudou moci spolehnout na to, že smlouvy s Velkou Británií platí.

Tvrdost slov, která Leyenová použila, jednoznačně naznačují, že EU ztrácí trpělivost a připravuje se na nejhorší možný výsledek vyjednávání – brexit bez dohody. Čas se krátí, a přestože to nikdo neříká nahlas, je nepravděpodobné, že by se vyjednávací týmy dokázaly na všem včas dohodnout. Nyní se bojuje především o to, na koho padne vina za očekávatelné fiasko. Z tohoto hlediska je velmi dobře, že předsedkyně Evropské komise připomněla Spojenému království, že jeho současné kroky jsou bezprecedentním porušením mezinárodního práva a budou mít v budoucnu důsledky.

Spolufinancováno v rámci
programu Evropské unie
„Evropa pro občany“

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací odpovídá výlučně autor. Publikace nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.